

CHWALEBNY (429) *ai*

-a- (266), -ã- (103); -a- *OpecŻywSandR*, *KromRozm I* (2), *KromRozm III* (3), *LubPs* (13), *RejFig*, *RejZwierz* (2), *OrzRozm* (3), *BielKron* (4), *LeovPrzep* (4), *RejAp*, *GórnDworz* (11), *BiałKat* (3), *GrzegŚm* (7), *RejZwierz* (5), *WujJud* (26), *WujJudConf*, *RejPosRozpr*, *SkarJedn* (2), *KochPs* (4), *MWilKHist* (3), *StryjKron* (2), *KochJez*, *KochPhaen*, *WerKaz* (2), *KochPieś*, *ArtKanc* (9), *GórnRozm* (2), *GrabowSet* (5), *LatHar* (31), *WujNT* (15), *SkarKaz* (5), *SkarKazSej*; -ã- *HistLan*, *BudBibKaw* (3), *CzechRozm* (2), *ModrzBazBud*, *Calag*, *BielSen*, *KochWr* (2), *KochCn*, *WysKaz*, *SarnStat* (19), *PowodPr*, *KlonFlis*, *KlonWor*, *SzarzRyt* (4) -a- : -ã- *OpecŻyw* (2 : 15), *RejPs* (6 : 8), *HistAl* (4 : 4), *KrowObr* (12 : 1), *Leop* (7 : 1), *BibRadz* (12 : 8), *Mącz* (1 : 5), *HistRzym* (6 : 5), *RejPos* (10 : 3), *KuczbKat* (1 : 1), *RejPosWstaw* (7 : 1), *BudBib* (2 : 7), *ModrzBaz* (4 : 1), *SkarŻyw* (17 : 2), *NiemObr* (3 : 2); e jasne.

comp i sup (10 + 39) - chwalebniejszy; -ejszy (1), -(e)jszy (48). *sup* na- (33), naj- (6); na- : naj- *PatKaz II* (6 : 3), *GórnDworz* (1 : 1), *LatHar* (9 : 2); ~ nã- (18), na- (4), n(a)- (11); na- *RejPs*; nã- : na- *HistRzym* (1 : 2), *SkarŻyw* (1 : 1); - nãj- (3), n(a)j- (3).

sg m N chwalebny, chwalebniejszy, nãchwalebniejszy (61). \diamond *G* chwalebnego, nãchwalebniejszego (21); -ego (1), -(e)go (20). \diamond *D* chwalebnemu, nãchwalebniejszemu (2); -emu (1), -(e)mu (1). \diamond *A* chwalebny, nãchwalebniejszy (23), chwalebnego (8); -égo (1), -(e)go (7). \diamond *I* chwalebny, nãchwalebniejszym (7). \diamond *L* chwalebny, nãchwalebniejszym (7). \diamond *V* chwalebny, nãchwalebniejszy (8). \diamond *f N* chwalebna, nãchwalebniejsza (25), chwalebna (1), chwalebna(a), chwalebniejsza(a), nãchwalebniejsza(a) (7); ~ (*attrib*) -ã (9), -a (1) *RejFig*; ~ (*praed*) -ã (16). \diamond *G* chwalebnej, nãchwalebniejszej (35); -éj (8), -(e)j (27). \diamond *D* chwalebnej (4). \diamond *A* chwalebna, nãchwalebniejsza (16). \diamond *I* chwalebna, nãchwalebniejsza (3). \diamond *L* chwalebnej (10). \diamond *V* chwalebna, nãchwalebniejsza (8); -ã (4), -(a) (4). \diamond *n N* chwalebne, nãchwalebniejsze (47); -é (6), -(e) (41). \diamond *G* chwalebnej (e)go, chwalebniejszej (e)go (13). \diamond *D* chwalebnej (e)mu (5). \diamond *A* chwalebne, nãchwalebniejsze (25); -é (6), -(e) (19). \diamond *I* chwalebny (10). \diamond *L* chwalebny (15), chwalebnej (e)m, nãchwalebniejszej (e)m (2); -ym : -(e)m *PatKaz II* (1 : 2). \diamond *V* nãchwalebniejszej (e) (1). \diamond *pl N m pers* chwalebni (6). *subst* chwalebne, chwalebniejsze (16); -é (1), -(e) (15). \diamond *G* chwalebnych, nãchwalebniejszych (12). \diamond *D* chwalebny (1). \diamond *A m pers* chwalebnej (e) (2). *subst* chwalebne, chwalebniejsze, nãchwalebniejsze (14); -é (1), -(e) (13). \diamond *I m* chwalebny (2). \diamond *L* chwalebnych (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Zasługujący na pochwałę, uznanie, dobry; wspinały; godny zalecenia; laudabilis Mącz, Calag, Calep, Cn; laudatus Mącz, Calep; laude cumulatus Mącz; celebrandus, gloriosus, inclutus, laude dignus Cn* (121): Tedy będzie więcéy chwalebne domowstwo vbogię niżli paláce vzlotzoné. *OpecŻyw* [192], 141, 160v; Thefz to fluffalo aby tym chwalebnyeyffa była cznotha pokory a obranego uboŃthwa *PatKaz III* 108v, 150; *KlerPow* 4; *FalZioł V* 53; *FalZiołUng V* 119; *GlabGad P4v*; Ciálá wálze chwalebniemi lszátami przybieracie/ a kładziecie ná wálze pálce złote vbioiry. *HistAl* K4v, K3 [2 r.], L8, M2; *KromRozm III* E5,Q3v; *Leop* 3.Reg 3/13, *Sap* 3/15, Bbb3; *BibRadz I* *5v, 12c marg, *Sap* 3/15, *Luc* 13/17; to piŃmo chwalebne zoftáwił. *OrzRozm* A2, T3v; *Mącz* 186b [2 r.]; Dworzánin od co naylepšzych miŃtrzew/ przyftałość tę/[...] wybor/ á co naychwalebnyŃze lŃtuki/ niechay krádnie.

GórnDworz E6v, B7, D2v, G4v, I5v, L2 (10); Przykład chwalebny że miłofiernymi vczynki mamy ofiarę czynić P. Bogu. *HistRzym* 99v, 24, 26, 46v; *RejPos* 286; *BiałKat* 231; *GrzegŚm* 43; *HistLan* A2v; *KuczbKat* 155; Iż śmierć człowieka poćciwego chwalebna przed oblicznością iego. *RejZwierc* 134v, 125v, I26v, 147v; *WujJud* 43, 264; iż cokolwiek w was chwalebne go nie sftało/ nie od nas/ ale od onego nie sftało *RejPosRozpr* b4v; *BudBib Esth* 9/28; *BudBibKaw* A2, A2v; Gwałt komu vczynić/ cudze wydrzeć/ człowieka zabić/ święte y nie święte rzeczy gwałcić/ za chwalebna rzecz poczytamy. *ModrzBaz* 56, 9v, 25v, 55, 127; *ModrzBazBud* ¶6v; *SkarJedn* 176; *Calag* 339a; *SkarŻyw* 31, 93, 119, 242, 320, 460; *NiemObr* 35; *KochPhaen* 5; *KochPieś* 2; *GórnRozm* D4v; ná co łye y Sátyr fkárzy/ zefmy ftarych á chwalebnych obyczaiow odftapili *KochWr* 26, 22; *Calep* 586b [2 r.]; *GrabowSet* I2v; *LatHar* 301; *WujNT* 323, 478; *SarnStat* 899, 901, 902 [3 r.], 904 [3 r.], 1018, 1025; *SkarKaz* 350a [2 r.]; *SkarKazSej* 694b; *KlonFlis* G4; Nie dziw żeś dał naturze prawo tak chwalebne *SzarzRyt* B3v.

chwalebny w czym (1): choć był ftary [...] y mężem bárzo chwalebny [!] w woiennych rzeczach *KwiatKsiąż* 0

W charakterystycznych połączeniach: *chwalebna(-y, -e) cnota* (5), *obyczaj* (6), *prawo* (4), *rzecz* (8), *sprawa* (5), *statut* (10), *śmierć* (4), *zwyczaj* (5), *żywot* (4).

Wyrażenie: »rzecz chwalebna« [szyk 4 : 1] (5): *BielŻyw* 144; *KwiatKsiąż* E, M3v; Latine pure loqui est in magna laude ponendum, Rzecz chwalebna yeft dobrze móc po łacinie mowić. *Mącz* 186b; *SkarKaz* 41a.

Szeregi: »dobry a (i) chwalebny« (6): *KromRozm I O*; potym był dobrego á chwalebne go żywota. *BielKron* 176v; *HistRzym* 28; *CzechRozm* 217v; *GórnRozm C*; Ale Prawo nie może bez łprawiedliwości Być dobre y chwalebne/ krom ludzkiej przykrości. *KlonWor* 66.

»chwalebny i (a) pożyteczny«(4): *HistAl* F2v; kto będzie vmiał wynáleść chwalebnieyfe y pożytecznieyfe cnoty *GórnDworz* C4; *KochCn* B3v; *SarnStat* 1019.

»chwalebny, zacny« (1): Nic chwalebnieyfe go nic zacnieyfe go mężowi każdemu nie ieft, nad dobrotę a przyjemność z vkłonnością *BielŻyw* 119.

»sławny a (i) chwalebny« [szyk 4 : 1] (5): Omni laude cumulatus, Ze wżąd sławny y chwalebny. *Mącz* 71d, 72a; *HistRzym* 22; *RejZwierc* 152v; Niektorzy z nich zoftawili imię po łobie chwalebne y sławne ku pamiątce. *BudBib Eccli* 44/8.

a. *Godny zalecenia* (2) : Mozg wieprzowy ze khrwią/ chwalebny ieft przeciw wężom *FalZioł* IV 3d; kwałne mleko (ktoremu komiz rzekaia) ieft im nachwalebnieyfe [!] *MiechGlab* 22.

2. *Czcigodny, wielebny, godny uwielbienia, święty* (288) :

a. *W dziedzinie świeckiej (często w użyciu grzecznościowym)* (20) : RVRALE IVDICIVM Tho ieft/ Ludycie wiełne Na ten nowy Rok. 1544. Przez chwalebne go pana Macieia Zaiczowicza w Byłinie podgorne⁸⁰ Proroka flożone. *LudWieś kt*; *HistAl* C2, D4; *RejZwierc* 109; żeś Wáfza Krolewka Miłość po przodkoch łwych chwalebnych/ ná tych sławnych pańftwach od niego ieft Krolem *BibRadz I* *2; *OrzRozm* L4v; *KwiatKsiąż* P2; *RejAp* 186v; Nachwalebnieyfe go rycerzu/ wiecieiefty [!] záśłużył niźliłmy obiecałi *HistRzym* 35, 35, 35v; *SkarŻyw* A4v.

Wyrażenia: »pod chwalebny m imieniem« (1): iákom pomienił wyżfe pod chwalebny m imieniem W. K. M. rokzawłzy then vpominek wydrukowác *BibRadz I* *2v.

»chwalebnej pamięci« (2): A iż około wykłádu przywileiá Alexándrowégo chwalebnyéj pámiéci Stryiá náłzého/ między niemi rózné rozumienié było *SarnStat* 1005, 1003.

Szeregi: »chwalebny i (a) sław(ę)tny« (2): Iawna ieft Hiſtoria o Ezechiaſzu krolv Iudſkim chwalebny m y ſławętnym *SeklWyzn* 2v; *KwiatKsiqż* Av.

»ſwięty a chwalebny« (1): A Máią [...] I^{eo} K. M. pokornie proſić/ áby Ieg^o Królewſka M. ná rzecz ták ſwiętą y chwalebną á bárzo potrzebną [*ad tam sanctum et laudabile ac necessarium opus JanStat* 223]/ z ſwych dochodów iáki czyniſz [...] raczył poſtánowić. *SarnStat* 198.

»chwalebny a (i) zacny« [szyk 1 : 1] (2): *KuczbKat* 305; Skákác przed Pánem będę: y podleſzym fię nád ſtan moy vczynię/ á chwálebnieyſzy y zacnieyſzy zoſtánę. *SkarKaz* 515b.

b. *W dziedzinie religijnej; benedictus, gloriosus, laudabilis, sanctus Vulg (268)* : ciało matki mé má bytz vchwáloné/ przez chwalebne wzięcié na niebo. *OpecŻyw* 181, 72, 181, 182v, 183, 187, 188v; O nachwalebnyeyſza panno pouycz zemy fludze twemu *PatKaz II* 35, 19, 19v, 20 [2 r.], 20v, 25v (17); *PatKaz III* 90, 97v; Zeyzrzy panie z ſtolcza nachwalebnieyſze^{so} maieſtatu twego. *TarDuch* A2, C3, D5v, D6; *WróbŻołt* 112/3; a ſtąd by ieſſcze było więcey chwalebne ſwięte boſtwo twoie. *RejPs* 131, 32v, 38, 45v, 49, 67 (13); *KromRozm I* N3v; *KromRozm III* C7; Chwálebne yeſt imię záwždy Páná thego *LubPs* Z5v, A3v, Xv, Z4v, Z6v, aa4; ábyſmy háńbić álbo fromocić mieli/ onę nachwálebnieyſzą Offiárę/ ras ná krzyżu vtzynioną/ Páná Iezu Kryſtá Syná Bożego *KrowObr* 167v, 42, 101, 160v, 162, 167v (10); *Leop Lev* 19/24, *Ps* 144/3, *Eccli* 42/8; *RejZwierz* 55v; y nie [zamknął] brony do chwálebnych przybytkow ſwych *BibRadz I* *2v, *2v, 2a marg, *Ps* 144/3, *Is* 11/10, *Iudith* 13/23[24] (11); *BielKron* 1, 53v, 425; *KwiatKsiqż* Gv; *LeovPrzep* C4v, E4v, Kv; *HistRzym* 99v, 100; *RejPos* 115v, 133, 134v, 166, 306v, 338v, 339; *BialKat* 73v, 206; *GrzegŚm* 11; przedſię Duch ſwięty chwálebny ieſt [!] *WujJud* 12; Otoż maćie pożytki wálzey tey chwálebney Spowiedzi. *WujJud* 90, 4, 45, 50v, 52, 118v (13); *RejPosWstaw* [21³] [4 r.], 22v [2 r.], 111, [143⁴]v; *BudBib Iudith* 9/8, 1.Par 16/25, *Ps* 17/3[4], 44/13[14], 47/1[2], 95/4, *Ier* 49/25; *CzechRozm* 229v; *SkarJedn* 245; *KochPs* 144, 163, 201, 210; Nlemniey ci ſwięci chwalebni/ y ku náłładowániu vżyteczni nam ſą *SkarŻyw* 240, 47, 73, 111, 114 [2 r.], 185 (11); *MWilkHist* B; *StryjKron* 161; *KochJez* B4; *NiemObr* 87 [2 r.], 162, 165; *WerKaz* 286; *BielSen* 5; *ArtKanc* A4v, A17v, D3, M15, T17, T17v, T19; *GrabowSet* L2v, V, V4v, Xv; *LatHar* +7, 247, 261, 334, 365 (17); *WujNT* 124, 180, 298, 331, 420 marg (11); Y będzie grob iego chwalebny. *WysKaz* 44; *SarnStat* 370, 1086, 1227; *SzarzRyt* A2.

chwalebny od kogo (1): á znaczne będzie ymię twoie/ ktore będzie od wſſech ludzi chwálebne áż do ſkończenia ſwiátá. *RejPs* 68v.

W charakterystycznych połączeniach: chwalebny(-a, -e) Bog (6), boſtwo (2), dzień (2), ewanjelija (3), imię (boże) (27), Jehowa (4), koſciół (4), majestat, narodzenie, obraz (3), ofiara (5), Pan (Bog) (12), Panna (Maryja) (15), poczęcie (9), ſwiatłość (6), ſwięto (3), Trojca (ſwięta) (2), wniebowſtąpienie (2), wniebowzięcie (3).

Wyrażenia: »chwalebny sakrament« [w tym: na(j)chwalebniejszy (8) LatHar] = eucharystia [szyk 17 : 1] (18): WujJud 70, 176 marg, 177v, 220v, 224, 224v, L12v; *PaprUp* D2; Iako fię do ſpowiedzi ſ. y do nachwálebnieyſzego Sákrámentu Ciáła y Krwie Pánſkiey zwykł gotowác. *LatHar* 134, 216, 235,

239, 242, 251 (9); ále prawdziwą Mánnę ciáło twoie nadoštoynieyŕze w chwalebnyh Sákrámenćie/ ábo bronie á kule od ftrzelby oblátuią/ ábo fie po káćiech potuláć muŕi? *PowodPr* 53.

»chwalebna ŕwiátoŕć« [w *tym*: nachwalebniejsza (3) *SkarŻyw*, *LatHar*] = *eucharystia* [szyk 8 : 1] (9): *SeklKat* Y2; *KrowObr* 191v; Tudziez tez ná Synodzie BAzyleyŕkim práwie byŕ przymuŕzon pozwolić Czechom pożywáć ŕwiátoŕci chwálebney pod obiema ofobámi. *LeovPrzep* A4; *WujJud* 151, 238v, 257v; *SkarŻyw* 74; *LatHar* 212, 647.

»ŕwiátoŕć chwalebna« = *sakrament chrztu* (1): Bábá co pierdziałá v krzcílnice. [...] Kfiádz rzekŕ/pátrz iáká ŕwiátoŕć chwálebná moc miáľá. Iákoć dyabeŕ wyŕkoczyŕ *RejFig* Dd7.

»chwalebne zmartwy(ch)wstanie« [szyk 12: 3] (15): *BierRaj* 22; [*Jezus*] po ŕwy^m chwálebny^m zmartwy wŕtaniu/ byŕ blogoŕlawiony na duŕfy ij na cieie. *OpecŻyw* 93v, 163 [2 r.], 172v; *OpecŻywSandR nlb* 5v; *LubPs* D2v; Gdzie iálnie tylko wierni máia obiecáne zmartwychwŕtanie chwalebne *Grzegŕm* 30, 37, 39; *MWilcHist kt, ktv žp*; *StryjKron* A; *ArtKanc* F 10v; *LatHar* 515.

Szeregi: »błogoŕlawiony, (i) chwalebny« [szyk 5: 2] (7): blogoŕlawiyone ij chwalyebne ŕmartwi wŕtanye dlya nyewimowne^o. myloŕfyerdzya twe^o. raczi my dac *BierRaj* 22; *TarDuch* A2; *KrowObr* 160v; *WujJudConf* 19; *ArtKanc* I7v; Ku chwale tedy y czći Bogá wŕzechmogáćego/ y Błogoŕlawionéy y chwalebny Pánni Máriiey [*et Beatae Mariae Virginis Glorioŕae JanStat* 843] *SarnStat* 4 [*idem*] 1067.

»ŕławny a (i) chwalebny« = *laudabilis et gloriosus Vulg* [szyk 2 : 1] (3): Iż to wyeľki á ŕławny y chwálebny yeŕt Pan *LubPs* ee6v; *Leop Dan* 3/26; *RejPos* 88v.

»ŕwięty, (a, i) chwalebny« [szyk 5 : 4] (9): *SeklKat* S2v; *LubPs* Z3; Pánie Boże moy/ tyŕ ieŕt błogoŕlawiony/ y błogoŕlawione ieŕt imię twoie/ chwalebne y ŕwięte [*Benedictum est nomen tuum Vulg*] *BibRadz Tob* 3/13; *RejPos* 337v, 338 [3 r.]; *WerKaz* 281; *SzarzRyt* A2v.

»chwalebny i wyŕławiania godny« (1): Błogoŕlawiony ieŕteŕ Pánie Boże oycow náŕzych. (–) Chwálebny y wyŕławiania godny ná wieki. *LatHar* 67.

Iron (2):

Wyrażenie: »chwalebna ŕwiátoŕć« [szyk 1: 1] (2): Potey záfię ŕwiátoŕci chwálebney oŕtryzeniu brody tznicyćie ŕiedm ŕtopniow ŕlug koŕcielnych. *KrowObr* 119v; *WujJud* 134.

α. *W terminologii koŕcielnej: uwielbiony (o ciáľach Chrystusa i duŕz zbawionych po zmartwychwŕtaniu ciáľa)* (9) : O iakié [...] wefeľ s tego apoŕtolowie mieli/ ijż pana ŕwego iuż chwálebného widzieli *OpecŻyw* 169v, 93v; Duŕze dobre wezmá takie ciáľá iáko ŕię opiľáto/ y tyŕŕákcroć chwálebnieyŕze ná wzor Chryŕtuľowego ciáľá. *SkarKaz* 208b.

Wyrażenie: »chwalebne ciáło« [szyk 5 : 1] (6): ij wtimze lyepak chwalyebnim cyelye ŕmartwiches wŕtal ij nanyebos wŕtápyŕ *BierRaj* 21v; *OpecŻyw* [162]v; Ktory przemieni ciáło náŕze nickszemne/ áby ŕię podobnym ŕtáło chwálebnemu ciáľu iego [*corpori gloriae suae*] *BibRadz Philipp* 3/21 [*przeľkad tego samego tekŕtu Grzegŕm* 8, 29, *WujNT* [*corpori claritatis suae*]]; *Grzegŕm* 8, 29; *WujNT Philipp* 3/21.

3. *Wyrażający chwałę, czeŕć, uwielbienie; glorificatus Vulg, PolAnt* (11) : *WróbŻoľt* 46/6; WDzyęćzne á chwálebne ieŕt w tey pieŕni dzyęk czynienie Pánu Bogu *LubPs* ff2, H4, cc3v, ee5v *margin*; *Leop Gen* 26/5; *BibRadz 1.Petr* 1/8; *Sacrum est ritu, Pobożny/ chwalebny obchód álbo obyczay. Mącz* 363a; Ráćzże tedy Oŕwiecone á miľoŕciwe kŕŕáżę/ ten ták chwalebny podárek od nas powoľnych

flūżebnikow flwych miłōściwie á wdzięcznie przyiąć *BudBibKaw A2v; WujNT 1.Petr 1/8; SzarzRyt B4.*

Synonimy: dobry, sławny, zacny; 2. błogi, błogosławiony, błogosławny, dostojny, powyższony, przesławny, sławetny, święty, wielebny, wielmożny.

Cf **CHWALNY, PRZECHWALEBNY**

ZZa